

האזכורים הראשונים של הכפר וולומין (וולונסק), הנמצא בגבול איזור ווארשה ואיזור נורסק, מגיעים מראשית המאה ה"ט. לאחר סיפוחו לאדמות הכתר, יישוב שהיה אז קטן, נותר בידי המלך, ואחר כך, עד לסוף קיומה של קהיליית שני העמים – בידי האצולה. התפתחותו המהירה יותר של היישוב החלה רק עם המעבר בו של מסילת רכבת מווארשה לסנקט-פטרסבורג (1862) בתחילה כעירית קיט בקרבת ווארשה, והחל משנות ה-90 של המאה ה"ט – כיישוב תעשייתי. זכויות עירוניות הוענקו לוולומין כבר בפולין שחידשה את עצמאותה, ב-1919.

ראשית ההתיישבות היהודית בוולומין מגיעים משלהי המאה ה"ט ממש. לתעשיינים היהודים היה תפקיד מכריע בהתפתחותה של העיר, כאשר פתחו עסקים חדשים ויצרו מקומות עבודה. בשלהי המאה ה"ט וראשית המאה ה"כ' קמו מפעלים רבים חדשים השייכים ליהודים בוולומין, בין השאר, מפעל זכוכית "וולומין" שנוסד על ידי שלמה קהן (כהן), מפעל הטקסטיל של ארתור לנדאו, מפעל לייצור מקלות הליכה של יעקב לייב דייטשגוואנד וכן מפעל כלי העבודה החקלאית של מיכאל קון ושמעון דונדה. רוב בני דת משה בוולומין היו פועלים פשוטים או התפרנסו ממסחר זעיר או ממלאכה. היהודים היו קבוצה חברתית מגוונת לא רק מבחינת המעמד הכלכלי. ניכרים היו הבדלים גדולים גם בחיי היומיום, מבחינת היחס לדת, הפוליטיקה, מה שבא לדיד ביטוי גם בעמדתם החזקה של הציונים המקומיים, וגם של התא השמרני המקומי, בהשפעת חסידי גור ואגודת ישראל. הצדיק אליעזר שלמה, הקשור לשושלת האדמורים שיסד יחזקאל, בנו של צבי הירש טאוב, התגורר בוולומין לפני פרוץ מלחמת העולם השנייה.

מפקד האוכלוסין הראשון שנערך לאחר השבת העצמאות הפולנית ב-1921 הראה, כי יותר משלושת אלפים מתושבי וולומין הצהירו על יהדותם, במוצא או בדת. חייה של הקהילה התמקד במרכז העיר, ברחובות ווארשבסקה, ווילנסקה, פשכודניה, 11 ליסטופדה. באותה התקופה היהודים היוו 49 אחוז מכלל תושבי העיר. אחוז היהודים אולם קטן בהדרגה, אבל בשנות ה-30 עדיין חצה את רף 20 האחוזים מבין 18 אלף תושבי העיר. בתקופה שבין מלחמות העולם בוולומין נתקיים בית כנסת אחד ושני בתי מדרש. פעלו אגודות והתאחדויות יהודיות שונות, בין השאר הספריה ע"ש י.ל. פרץ או מועדון הספורט מכבי. היהודים השתתפו גם בחייה הצבוריים של העיר – בשנת 1934 בבחירות למועצת העיר זכו ב-5 מתוך 24 המושבים.

עם פרוץ מלחמת העולם השנייה, צבא גרמניה כבש את וולומין במחצית ספטמבר 1939, ומיד החל בגדיפות נגד האוכלוסיה היהודית. בסתיו 1940 באיזור הנקרא סוסנובקה, בסביבות מיקומו העכשוי של האיצטדיון "הוריקן" הוקם הגטו (על שטח לאורך מסילת הברזל ברח' וילסון ועד קובילקה, עד לרחוב ווספולנה, והלאה – מקובילקה לוולומין, ובהמשך עד לרחוב וויסקה, גלינקי, צמנטובה). בגטו נאסרו בתנאי צפיפות גדולה 2700 בני אדם (חלק מיהודי וולומין נסו אל השטחים הכבושים בידי בריה"מ), ובאלה גם המגורשים מהישובים הקטנים בסביבה. על האסירים הוטלו עבודות כפייה לטובת הגרמנים. את ענייני הניהול הכובש הטיל על היודנראט. בתחילה הגטו בוולומין לא היה סגור בסגירה הרמאית שניתקה אותו מהעיר, מה שאיפשר קשרים עם שאר חלקי העיר. עם הזמן היהודים נותקו מהקשר עם העולם שמחוץ לגטו, מה שדרדר באופן דרמטי את תנאי החיים בגטו. חיסול הגטו חל באוקטובר 1942. מרבית היהודים גורשו לראדזימין, ומשם למחנה ההשמדה בטרבלינקה. עוד בוולומין עצמה הגרמנים הספיקו לרצוח ביריות 400 עד 600 בני אדם, ובהם זקנים וחולים רבים. גופיהם נטמנו בקבר המונים, שאיננו מסומן עד היום, בקרבת רחוב יאנוש קורסק. ב-1943 בשטח העיר הוקם מחנה עבודה לעבודת כפייה שבו נאסרו יהודים, ושם הועסקו בייצור זכוכית. בתום המלחמה רק יהודים מעטים שבו לוולומין. נוסד הוועד היהודי, שבו נרשמו 53 בני אדם. מרבית הניצולים עזבו את פולין בשנים הבאות.

הוועד הצבורי להקמת יער הזכרון, שהוקם ב-2018, שם לו למטרה להנציח את זכרם של יהודי וולומין. היוזמה נתקבלה בידי מועצת העיר וולומין. היער תוכנן בשטח של פארק בפנית הרחובות קורסק ווילסון, בקרבת האיצטדיון "הוריקן" (שטחי הגטו בעת הכיבוש). זהו פארק של עצי לבנה, שבו הועמדו שלושה ספסלי אבן ואבן זיכרון עשויה אבן חול בהירה ועליה חרוט שירו של ייזי פיזובסקי. היער נחנך ביוני 2019.

בית העלמין היהודי בוולומין נמצא בחלקה המזרחי של העיר, ברחוב אנדרס דהיום (לשעבר שלפה). הוא השתרע בעבר על שטח של 0,55 הקטר. תאריך הקמתו של בית עלמין זה אינו ידוע – קרב לוודאי שהדבר התרחש בראשית המאה ה"כ'. בית העלמין אינו פעיל משנת 1942. הוא נסגר בהחלטה מנהלית של שלטונות המחוז ב-1964, ומאותה

העת נותר בלא טיפול. עוד עד שנות ה-70 של המאה שעברה בית העלמין היה מגודר והיו בשטחו מספר מצבות.
בשנות ה-90 היו מקרים שילדים ששיחקו בשטח מצאו לעתים עצמות אדם.